De langste adem

ARIELLE VEERMAN

de langste adem

EEN LEVEN MET
JOOST
ZWAGERMAN

AUTOBIOGRAFISCHE
ROMAN

2020 Prometheus Amsterdam

© 2020 Arielle Veerman
Omslagontwerp Suzan Beijer
Foto auteur Michiel van Nieuwkerk
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4108 0

HOOFDSTUK EEN

dinsdag 8 september

Op de dag van zijn dood was het VU-ziekenhuis overstroomd. Toen ik vroeg in de ochtend in de auto zat op weg naar mijn werk en naar de radio luisterde, hoorde ik dat tijdens werkzaamheden bij de Amstelveenseweg hoofdleidingen van het waterleidingnet waren geraakt. De schade was zo groot dat massa's water met kracht de straat instroomden en daarbij zelfs geparkeerde auto's hadden meegesleept. De buurt moest hierna voor het verkeer worden afgesloten. Toen de onderste verdieping van het ziekenhuis volliep en de elektriciteit deels uitviel, werd een groot deel van de patiënten naar andere ziekenhuizen in de omgeving overgebracht. Dit zorgde vooral in de middag en avond voor een uitzonderlijke spits rondom Amsterdam omdat de snelwegen waren afgezet zodat ambulances ongehinderd af en aan konden rijden.

Toen ik tegen vijven vanuit Den Haag terug naar Amsterdam reed hoorde ik op de radio nog steeds over deze inmiddels tot een kleine watersnoodramp uitgegroeide gebeurtenis. Reporters stonden in het getroffen deel van de stad en losten elkaar af met hun berichtgeving. Zoals dat vaker gaat

met dit soort onheil waarbij zich geen echte slachtoffers voordoen, gaf het me een prettige spanning. Zelfs als de nadelen voelbaar zijn vanwege de verkeersopstoppingen, vergeef je in dit soort situaties de andere automobilisten met wie je om een snelle doorgang concurreert. Ik werd gedwongen door buurten te rijden die ik niet kende, zoals de oudste delen van Buitenveldert, en die me zomaar verrasten; ik keek met aandacht naar de nieuwbouw van weleer. Het liep al tegen zessen toen ik bedacht dat ik mijn dochter Sophie nu niet kon ophalen van paardrijden en ik belde haar. Op haar voicemail liet ik het bericht achter dat het verkeer vast stond en dat ze met de fiets naar huis moest komen.

Toen ik eindelijk onze straat inreed was het halfzeven. Ik parkeerde de auto en deed boodschappen in de kleine supermarkt om de hoek. Ook al was het nog vroeg in september, we zouden boerenkool eten, een gerecht dat misschien niet veel enthousiasme opriep maar dat snel kon worden bereid.

Bij thuiskomst begroette ik Thomas, die boven op zijn kamer met zijn laptop op bed zijn eerste colleges uitwerkte. David was naar zijn huiswerkklas. En toen die ene pan op het vuur stond ging de trekbel onder aan de twee trappen van ons bovenhuis. Ik liep de trappen af die onlangs waren gestoffeerd, wat wel tijd werd na vier jaar. Toen ik de deur opendeed stonden daar twee politieagenten. Het zal een uur of zeven zijn geweest, misschien wel later.

Ik moet hebben gedacht: alweer! Een halfjaar daarvoor hadden er op een zondagochtend ook agenten voor de deur gestaan, een man en een vrouw, die me vertelden dat mijn jongste zoon David een nacht in de politiecel had doorge-

bracht. Ze vroegen of ik hem niet had gemist en zonder het antwoord af te wachten vertelden ze dat ze me verschillende malen tevergeefs hadden gebeld. Ik had die nacht echter geen telefoontjes gekregen, en bij de gemiste oproepen stond ook niets wat op nachtelijk bellen wees. Ik zei dat David bij vrienden zou slapen, ik verwachtte hem sowieso niet thuis. De reden voor zijn aanhouding was dat hij zich volgens de agenten op opdringerige wijze had bemoeid met een arrestatie op het Leidseplein; zijn gedrag viel onder de noemer 'verstoring van de openbare orde'. Er zou volgens hen wellicht drank in het spel zijn geweest.

Ik was daar niet blij mee, maar toen ik David ophaalde van het politiebureau aan de Elandsgracht, bleek wat de politie me had verteld niet helemaal te kloppen. Zijn eigen verhaal ging ik in elk geval steeds geloofwaardiger vinden. Zeker tien agenten hadden zich op een jongen van hooguit veertien gestort en toen David wilde weten wat deze jongen had misdaan dat hij zo hard werd aangepakt, werd hem die bemoeienis niet in dank afgenomen. Toen hij de vraag nogmaals stelde greep de politie in door ook hem te arresteren. Uiteindelijk vond ik dat hij onrechtvaardig was behandeld, ze hadden hem zelfs toen hij geboeid was in de buik gestompt en ze waren bijzonder bot en arrogant tegen hem geweest. De advocaat die hem moest bijstaan had hem verward met iemand anders en had sombere prognoses gegeven over de gevolgen van zijn daad. Daarnaast was er volgens David zeker geen drank in het spel geweest. Hij vond dat ze dat niet zomaar konden beweren zonder dat hij een alcoholtest had gedaan en daarin moest ik hem gelijk geven.

Nu stonden er weer agenten – deze keer twee mannen – voor de deur. Ik spande mijn spieren en keek ze met een strakke blik aan. Twee kinderen waren niet thuis.

'Bent u mevrouw Arielle Veerman, de ex van de heer Joost Zwagerman?'

Ik antwoordde niet maar knikte enkel.

Een van de agenten, degene die het verst van me af stond, stapte iets naar voren en keek me doordringend aan.

'Dan heb ik slecht nieuws voor u.' Hij pauzeerde even. 'Uw ex heeft zich vandaag in zijn woning te Haarlem van het leven beroofd.'

Op dat moment begon ik het donderend geraas te horen van een gevaarte dat ons naderde over straat en bonkend en stuiterend met geweldig kabaal zijn koers naar ons zette. Alsof ze van heel ver kwamen drongen deze woorden tot me door, ze werden overstemd door de klap van een groot stuk steen dat ergens op een denkbeeldige berg was losgeraakt en was gaan rollen, lang geleden, zonder dat iemand het doorhad, en dat nu zijn eindpunt had bereikt. Het rotsblok had ons vol geraakt en door de stofwolk van de inslag zag ik niks meer, maar ik voelde dat ik eerst naar voren overhelde en toen naar achteren en ik hoorde mezelf hard een langgerekt 'Neeee!' roepen.

'Ja, het is slecht nieuws.'

Onder het redeloze gewicht van steen en gruis kreeg ik bijna geen adem meer en omdat ik niets meer kon uitbrengen zei de andere agent: 'Mogen we misschien even binnenkomen?'

Met de agenten achter me aan liep ik de trappen op die ik zojuist was afgedaald. Alles leek in die paar minuten veran-

derd, ik begreep niet wat ik moest begrijpen en wat ik begreep was abstract en levenloos. Het kon niet tot me doordringen, ik voelde helemaal niets. Toen ik na eindeloos veel treden weer boven in de hal stond, naast de twee mannen in uniform, wist ik dat het dus voorbij was. Alles was voorbij. Dat begreep ik wel.

De volgorde van de dingen erna herinner ik me niet meer precies. Heb ik meteen Hugo gebeld of eerst mijn moeder? Nee, eerst gingen de agenten aan de tafel in de woonkamer zitten. Nee, toch niet, eerst liep ik de trap op verder naar boven terwijl de agenten in de hal bleven wachten. Ik liep de kamer in van Thomas die nog precies op bed lag zoals even daarvoor. En ik hoor het mezelf nog zeggen tegen mijn oudste zoon, die nog van niks wist. Ik schreeuwde het eerder dan dat ik het zei.

'Thomas, Thomas, papa is dood… Hij heeft zelfmoord gepleegd!'

Ik keek hem vol ontzetting aan. Later vertelde mijn zoon dat hij het niet kon geloven, maar toen hij over de balustrade keek en onder aan de trap twee paar in uniform gestoken benen zag – de rest kon hij niet zien – wist hij dat het zo was. Wat Thomas verder deed is opgelost in de stofwolk die nu het huis begon te vullen.

Ik ben met de agenten aan tafel gaan zitten. De ene, die donker plakkerig haar had, trok de binnenkanten van zijn wenkbrauwen hoog op, wat ze in de stand van het accent circonflexe bracht. Ik herinnerde me de boerenkool en ik stond op om het vuur uit te doen. Toen ik terugkwam uit de keuken zaten de agenten er nog steeds. Ze begonnen te ver-

tellen hoe het was gebeurd en overhandigden me een briefje met daarop het telefoonnummer van de recherche in Haarlem, zij zouden me meer kunnen vertellen. Het was nog knap moeilijk geweest om hier te komen met de auto, het hele verkeer stond vast. 'En omdat meneer een bepaalde landelijke bekendheid geniet was het zaak hier op tijd te komen, voordat het wereldkundig zou worden gemaakt. Was u nog goed met uw ex? Hoe ging het met hem, had u di zien aankomen?' Die ene agent keek me zo invoelend aan dat zijn wenkbrauwen nu een soort wigwam vormden, zo ver omhooggeduwd dat mijn mening over de politie begon te veranderen. Geen handboeien of stompen in de maag, daar zaten vriendelijke, empathische dienders wat ongemakkelijk, met de handen gevouwen in de schoot. Behalve dat de stofwolk nog steeds in volume toenam en ons het zicht benam, werd het ook erg benauwd in de woonkamer. Toen ze weggingen – ik kon ze altijd bellen voor meer informatie – zette ik de ramen wijd open.

Hevig trillend probeerde ik verschillende telefoonnummers in te toetsen. Dat lukte niet goed, het ging eigenlijk helemaal niet. Eindelijk kreeg ik iemand aan de lijn, was het mijn moeder of was het Hugo? Ik geloof Hugo, en elke keer als ik iemand te pakken kreeg schreeuwde ik: 'Joost is dood!' Na een stuk of wat vrienden te hebben gesproken – Lisa kwam als eerste naar ons toe – moest ik mijn zoon David bellen. Ik moest hem van dat huiswerkinstituut zien weg te krijgen om hem thuis het bericht te geven van zijn vaders dood. Een vriend die ik aan de telefoon sprak bood aan hem met de auto op te halen en hem het te vertellen, maar toch leek het me beter dat hij dit van mij hoorde. Davids telefoon

stond uit en dus belde ik het instituut zelf. Een meisje nam op.

'Nee, hij kan niet aan de telefoon komen, hij is aan het leren.'

'Ik moet hem nu spreken, hij moet naar huis komen, het is heel dringend, en heel ernstig.'

Toen ze aarzelde voegde ik eraan toe: 'Zijn vader is plotseling overleden.'

Uit het gestommel aan de andere kant van de lijn en de stilte die erop volgde begreep ik dat prompt de hoorn op tafel gelegd was en dat David werd gehaald. Even later hoorde ik zijn stem.

'David, luister, er is iets heel ergs gebeurd, je moet nu naar huis komen. Nu!' En omdat David het niet leek te begrijpen, voegde ik eraan toe: 'Papa is dood!'

Terwijl hij toch een heel eind had moeten fietsen kwam hij in mijn beleving enkele minuten later de trap op. Ik zei het hem nogmaals, niet zoals je in verstandige boeken leest, dat je kind rustig zit en dat je het, zelf op je hurken, je gezicht op ooghoogte, heel kalm en begripvol vertelt. Nee, dit werd haastig en schreeuwend verteld en verbijsterd keken we elkaar aan, waarna ook David oploste in de dikke witte stofwolk die Thomas al onzichtbaar had gemaakt.

Nu was het wachten op Sophie.

De hele avond is de wolk van stof gebleven. Hij verplaatste zich van het ene vertrek naar het andere, dan was hij weer in de slaapkamers, dan weer in de woonkamer. Soms leek hij zich zelfs in de telefoon te bevinden en dan wist je niet meer met wie je sprak, of wat je had gezegd. Het was eigenlijk één grote vage, mistige toestand. Ik kwam mensen in

huis tegen van wie ik me later niet meer herinnerde dat ze er waren geweest of dat ik ze alleen maar had gesproken aan de telefoon. Hoe dan ook, op een gegeven moment hoorde ik de voordeur dichtslaan. Aan het gekwispel van de hond zag ik dat het Sophie moest zijn die in de laatste minuten van haar oude leven de trap opliep. Ik zag haar nog niet, onze trap is er een met bochten. En hoe mistig het inmiddels ook was, Sophie viel niks op toen ze eindelijk de laatste bocht had genomen en me vrolijk aankeek. Ze moest nog een aantal treden nemen toen ik haar de nieuwe realiteit in slingerde met diezelfde boodschap die me inmiddels al vertrouwd in de mond lag: papa was dood. Ze lachte een korte lach, eerder een schorre kuch en keek me ongelovig aan.

'Je maakt een grap.'

Het was geen grap, niks was een grap, op die grimmige avond al helemaal niet. Het bizarre is dat ik me heel goed herinner hoe de boodschap is gegeven aan de kinderen, maar de tijd erna, de tijd dat ze opgevangen hadden moeten worden, dat we met z'n vieren in een omstrengeling elkaar hadden moeten overtuigen van onze betrokkenheid bij elkaar, daarvan weet ik niets meer, omdat dat dus ook niet is gebeurd. Ik geloof dat de kinderen op hun kamers waren, op bed lagen misschien, om met hun vrienden dit vreselijke nieuws te delen. In elk geval verschenen ze af en toe beneden aan tafel met rode ogen om op de hoogte te blijven van de samenstelling van het bezoek en omhelsd te worden door familie en vrienden en antwoord te geven op goedbedoelde vragen. Soms zaten ze even met ons aan tafel, maar uiteindelijk gingen ze weer terug naar hun eigen kamer.

Inmiddels hadden mijn twee broers zich bij ons gevoegd en zaten we met een aantal anderen, onder wie Lisa en Hugo, aan tafel. Zo rond tien uur begonnen de telefoons te rinkelen en te piepen. Die van mij onophoudelijk. Het ene bericht na het andere kwam binnen. Het was duidelijk dat het nieuws wereldkundig was gemaakt. We zetten geen radio of televisie aan, onze standplaats was de tafel in de kamer, waar zo nu en dan iemand van opstond om te telefoneren, of om de telefoon aan mij te geven, of om berichten te versturen en vooral om te praten en om te roken. Die gewoonte had ik meteen weer opgepakt.

Ik belde met Jessica, een van de oudste vriendinnen van Joost, die terugkwam van een lezing en net het nieuws had gehoord. Met overslaande stem wist ze me veel te vertellen over de laatste weken van Joost. Idioot veel eigenlijk. Ik hoorde hoe ernstig het was, hoe slecht het ging. Erger dan ooit. Ik hoorde dat hij begonnen was met antidepressiva, dat zijn vriendin zwanger was en dat hij had verteld dat hij voorbereidingen trof voor zijn dood. Dingen die ik allemaal niet wist. Waarom hoorde ik dit nu pas? De laatste mail die Joost me had gestuurd was van twee weken geleden, ja, die mail was vreemd en verontrustend geweest, maar er waren zo veel vreemde mails geweest. Wat ik echt vreemd vond was dat ik na die laatste mail niks meer had gehoord. Dat het helemaal stil was geworden, dat hij gestopt was met mailen en dat ik zelfs nog deze ochtend op mijn werk, zo rond elf uur, mijn Gmail-inbox had geopend en in de apart aangemaakte map 'Joost' had gekeken, en dat ik die dag weer niks ontvangen had. Die stilte, ja, die was heel vreemd.

Uiteindelijk ging het handjevol bezoek weg. Hoe laat dat was weet ik niet meer. Ik ben in Sophies bed gaan liggen. Ze was eerder op de avond aangekleed in mijn bed met de hond naast zich in slaap gevallen en lag stug in haar kleding zo schuin over de breedte van het bed dat ik er niet bij paste, en het lukte me niet haar te verplaatsen. In dat piepkleine kamertje van haar, met het matras op de grond en tussen de volgehangen muren, de muren van de kamer van een meisje van dertien, probeerde ik te slapen. Dat lukte niet. Ik lag in het donker en ik probeerde me Joost voor te stellen, ergens moest hij nu nog zijn. Hij moet ons gezien hebben op het moment dat de duizenden cimbalen sloegen, toen de hoogste ramshoorn zijn enige en laatste toon blies. Wat waren zijn laatste gedachten geweest, en waarom? Wat had hij gezien, waar was hij nu? Koortsig riep ik beelden op, maar hij was weg, heel ver weg. Het beeld bleef zwart; er was zelfs geen sneeuw of testbeeld, er was een dik en stroperig niets.

Ik kon daar de slaap niet vatten en keerde terug naar mijn eigen bed, en wat ik eerder niet gedaan kreeg, deed ik nu wel, Sophie kreeg haar pyjama aan. Even later lag ik naast haar, gevangen tussen de lakens naast een rustig ademend kind.

HOOFDSTUK TWEE

Ik weet nog precies wat Joost aanhad de eerste keer dat ik hem zag. Ik was eruit gestuurd bij muziek, hij bij Frans. En toen ik alleen op de gang van de bovenste verdieping zat, voor het muzieklokaal, met het lawaai van ongeremde blokfluittonen op de achtergrond, stond opeens een lange dunne jongen naast me. Hij had een corduroy broek aan en een licht colbert met buttons op de revers. Hij deed me denken aan de knappe broer van een meisje met wie ik op de lagere school had gezeten. Ik vond hem minder knap dan die broer, maar hij had een vriendelijke blik en heldere bruine ogen. En terwijl hij bleef staan en ik bleef zitten voerden we ons eerste gesprek. Hij vertelde dat hij een feest wilde geven ter ere van zijn zestiende verjaardag, een leeftijd die ik al enige maanden ervoor had bereikt. Het moet begin november 1979 zijn geweest, het was een mooie zonnige dag.

Met mijn beste vriendin Nienke en haar twee jaar oudere broer Hans ging ik een week of wat later naar het feest. Hans bleek Joost al te kennen omdat hij een paar keer was blijven zitten en net als Joost nu in havo 4 zat en een paar

vakken met hem deelde. Nienke kende Joost niet en ging mee als vriendin van mij.

Nienke en ik probeerden in die tijd op een vrij dwingende manier onze identiteit vorm te geven. We hadden twee sleutelwoorden bedacht die als leidraad dienden voor het maken van de juiste keuzes waarvoor we ons op die leeftijd gesteld zagen. De leidraad was gevat in de tegenstelling *modaal* versus *ludiek*. Met name het non-conformistische karakter van het woord ludiek sprak ons erg aan. We gebruikten het dan ook vaak als we ons uitspraken met hooghartige oordelen die de minachting voor onze leeftijdgenoten duidelijk moest maken. Om deze houding kracht bij te zetten waren we meestal opzichtig gekleed.

In die tijd had je in Alkmaar, de plaats waar dit zich afspeelde, een kringloopwinkel die KOOK heette. Op de eerste zaterdag van de maand opende de zaak om negen uur haar deuren. Meestal stonden we dan al te wachten en hoopten we dat we ongestoord, dat wil zeggen zonder de concurrentie van meisjes van onze leeftijd, onze gang konden gaan. Wij betraden het oude, rommelige, muf ruikende pand aan de Oudegracht, en met enige haast koersten wij dan af op de interessantste afdelingen, zoals die van de schoenen op de begane grond, en die van de kleding op de eerste verdieping. We namen alles mee wat we konden gebruiken: kousen met een naad met bijbehorende jarretels, nylon onderjurken, naaldhakken, omaschoenen met een wat lagere hak, gestreepte pyjamajasjes, kokerrokken, jurkjes met bontkragen of blouses met grote pofmouwen of kragen. Lange militaire jassen vonden we ook mooi, maar die haalden we bij de

dump. De prijzen waren laag en als we klaar waren gingen we meestal met volle tassen naar het huis van Nienke om alles nogmaals goed te bekijken, te passen en als dat nodig was met de naaimachine te vermaken. Alles wat de juiste combinatie had van autonomie en smaak trokken we aan.

De keerzijde van deze kooplust was dat die de beperking van onze vriendschap op scherpe wijze blootlegde. Eigenlijk gunden we elkaar weinig, en daarom namen we elkaars meningen niet echt serieus. Als Nienke met matig enthousiasme mijn aanwinst beoordeelde, had ik juist het idee dat het een geslaagde aankoop was; mijn lauwe reactie als zij me iets toonde betekende dat ik het supermooi vond, alleen liet ik daar niets van merken. Zo zijn meisjes, jongens kennen deze complicaties binnen vriendschappen niet.

Voor het feest van Joost hadden wij ons uitbundig aangekleed en met onze houding van grandeur kwamen wij die vrijdagavond rond negen uur de garage binnen die hij als feestruimte had ingericht.

De garage was een deel van de begane grond van een driveinwoning aan de rand van wat toen nog een nieuwbouwwijk was: het Hoefplan. Hier woonde Joost met zijn ouders en zijn tien jaar jongere broer. Het huis stond tegenover onze school. Als je in de oostvleugel van het schoolgebouw zat, waar vakken als wiskunde, economie en muziek werden gegeven, vakken die ik allemaal had, dan zag je elke ochtend het dekbed van Joost uit zijn jongenskamer hangen. Dat zal ook zeker zo zijn geweest op de dag van ons eerste gesprek, maar daar ben ik pas later op gaan letten. Hij woonde zo dicht bij school dat alleen de ring van Alkmaar, een rijksweg die sinds begin jaren zeventig van de vorige